

Zbigniew Romek

Andrzej Wierzbicki: historyk historiografii (1942–2022)

Urodził się 27 października 1942 r. w Krakowie, był synem Stanisława i Adeli Makoty. Od 1945 r. mieszkał w Warszawie, gdzie ukończył szkołę podstawową, a następnie Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej. Po zdaniu matury rozpoczął studia historyczne w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. W 1967 r. obronił, napisaną pod kierunkiem Rafała Gerbera, pracę magisterską zatytułowaną *Wyzwolenie Bułgarii w świetle prasy rosyjskiej 1876–1878*. Od 15 marca 1967 do 31 maja 1969 r. pracował na stanowisku asystenta w Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej, które w tamtym czasie było oddziałem Muzeum Polskiego Ruchu Rewolucyjnego w Warszawie. Zatrudniony na stanowisku naukowo-badawczym, uczestniczył w seminariach doktoranckich z zakresu historii najnowszej prowadzonych przez Marię Turlejską.

1 czerwca 1969 r. rozpoczął studia doktoranckie w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk, z którym związał swą karierę naukową, poświęcając się historii historiografii. Już wiosną 1972 r. napisał, pod kierunkiem Andrzeja Feliksa Grabskiego, pracę doktorską *Naród – państwo w polskiej myśli historycznej dwudziestolecia międzywojennego*. Recenzentami pracy byli Marian Henryk Serejski i Marian Wojciechowski. Choć obaj historycy ocenili złożoną rozprawę bardzo wysoko (praca została później wydana drukiem przez Ossolineum i wyróżniona nagrodą w Konkursie im. Wincentego Rzymowskiego), to jednak – ze względu na dwuletnie oczekiwanie na recenzję Wojciechowskiego – tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie historii otrzymał dopiero w 1974 r. Młody doktorant w terminie wywiązał się ze swych obowiązków, zatem do czasu obrony pracy od 1 czerwca 1972 r. został zatrudniony w Instytucie Historii PAN na stanowisku starszego asystenta, w Pracowni Dziejów Kultury, kierowanej przez Janusza Tazbira. Profesor Tazbir dawał pełną autonomię podległym sobie historykom historiografii, mogli oni więc kontynuować prace związane z zainicjowanym przez Ryszarda Przelaskowskiego *Vademecum historiografii polskiej* które miało objąć okres od XVIII do XX w. Niestety, z przyczyn niezależnych od wykonawców, prace te zostały przerwane.

Wraz z uzyskaniem stopnia doktora Wierzbicki został od 1 sierpnia 1974 r. zatrudniony w IH PAN na stanowisku adiunkta, w Pracowni Dziejów Myśli Społecznej i Struktur Politycznych. Pracownią kierował Andrzej Feliks Grabski, a po nim Monika Senkowska-Gluck (później Haman). Tam przygotował swą rozprawę habilitacyjną *Wschód – Zachód w koncepcjach dziejów Polski. Studium z dziejów polskiej myśli historycznej w dobie porozbiorowej*. Po przeprowadzeniu wymaganej procedury Rada Naukowa IH PAN 6 maja 1982 r. podjęła uchwałę o nadaniu mu stopnia naukowego doktora habilitowanego. Po zatwierdzeniu habilitacji przez Centralną Komisję do Spraw Kadr Naukowych w 1984 r. został zatrudniony w IH PAN na stanowisku docenta. W latach 1977, 1980 i 1986 jako stypendysta Ministerstwa Spraw Zagranicznych Francji odbywał staże naukowe w École des Hautes Études en Sciences Sociales. Niezależnie od udziału w charakterze referenta w międzynarodowych konferencjach (m.in. w Magdeburgu, Pradze, Rzymie, Mińsku, Tyrnowie) wielokrotnie wyjeżdżał na pobyty badawcze do Paryża, Moskwy, Sankt Petersburga, Sofii. Po habilitacji, z mniejszymi lub dłuższymi przerwami, prowadził wykłady i konwersatoria na studiach doktoranckich IH PAN, w Collegium Civitas oraz na Uniwersytecie Warszawskim. W wyniku realizacji zatwierdzonego przez Komitet Badań Naukowych projektu badawczego został autorem wyróżnionej przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej książki *Historiografia polska doby romantyzmu* (1999).

Poza pracą naukową Andrzej Wierzbicki uczestniczył w pracach organizacyjnych IH PAN. Od 1981 do 1987 r. był sekretarzem dysekcji, a od 1987 do 1990 r. sekretarzem Rady Naukowej. W latach 1996–2014 był członkiem Rady Naukowej IH PAN. W latach 1990–1992 sprawował także funkcję przewodniczącego Komisji Historii Historiografii Komitetu Nauk Historycznych PAN. Od 31 stycznia 1991 do 31 grudnia 1996 r. był zastępcą dyrektora IH PAN do spraw naukowych. Od 1 stycznia 1994 do 31 grudnia 2012 r. pełnił obowiązki kierownika Pracowni Dziejów Myśli Społecznej i Politycznej.

Dorobek naukowy oraz opublikowana w 1993 r. monografia *Spory o polską duszę. Z zagadnień charakterologii narodowej w historiografii polskiej XIX i XX wieku* (wyd. 2. rozsz. ukazało się w 2010 r.) stały się podstawą do wszczęcia postępowania o nadanie Wierzbickiemu tytułu naukowego profesora. Praca została uznana przez recenzentów za wybitne osiągnięcie naukowe. W całym dorobku podkreślano nowatorstwo tematyczne i metodologiczne prac autora. Zgodnie z ówczesną procedurą, 7 października 1993 r. Rada Naukowa IH PAN podjęła decyzję o nadaniu Andrzejowi Wierzbickiemu tytułu profesora, Prezydent RP podpisał nominację 25 kwietnia 1994 r.

Andrzej Wierzbicki był twórcą i redaktorem naukowym serii wydawniczej *Klio Polska. Studia i materiały z dziejów historiografii polskiej po II wojnie światowej* (od t. 4: *XIX–XX wieku*), zapoczątkowanej w 2004 r. W 2014 r. została ona przekształcona w rocznik pod nazwą „Klio Polska. Studia i Materiały z Dziejów

Historiografii Polskiej”. Pod redakcją Andrzeja Wierzbickiego ukazało się łącznie 14 tomów „Klio Polskiej”, ostatni w 2022 r. Prowadzone przez Profesora seminarium w ramach zebrań Pracowni Dziejów Myśli Społecznej i Politycznej IH PAN oraz wspomniany wyżej rocznik skupiały grono ponad dwudziestu badaczy historii historiografii z całego kraju (Gdańska, Lublina, Łodzi, Katowic, Krakowa, Piotrkowa Trybunalskiego, Poznania i Warszawy). Zarówno uczestnicy seminarium, jak i autorzy publikujący w „Klio Polskiej” korzystali z merytorycznej pomocy jej redaktora naukowego. Tworzyli oni środowisko wdzięcznych uczniów i współpracowników, dla których był profesor Wierzbicki autorytetem naukowym w badaniach nad polską myślą historyczną XIX i XX w.

Po ukończeniu siedemdziesięciu lat, od 1 stycznia 2013 r. Andrzej Wierzbicki został zatrudniony na ½ etatu i pracował w IH PAN do końca swego życia. Kierowaną przez niego Pracownię Dziejów Myśli Społecznej i Politycznej zlikwidowano, a Wierzbicki wszedł w skład Zakładu Historii Idei i Dziejów Inteligencji w XIX–XX wieku, kierowanej przez Macieja Janowskiego, z uzgodnionym z dyrekcją IH PAN prawem organizowania spotkań zespołu zajmującego się historią historiografii.

Choć formalnie ostatnie dziewięć lat życia profesor Wierzbicki był pracownikiem IH PAN na ½ etatu, imponował swą aktywnością naukową. W latach 2013–2022 napisał 16 artykułów oraz wydał dwie książki: *Poczet historyków polskich. Historiografia polska doby podzaborowej* (2014) oraz *Jak powstało państwo polskie? Hipoteza podboju w historiografii polskiej XIX i XX wieku* (2019).

Profesor Andrzej Wierzbicki został dwukrotnie odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (w 2003 i 2013 r.). Zmarł 23 lipca 2022 r. w Warszawie.